

*Kinesernas
ekonomiska kontroll
i Indonesien
- myt eller verklighet?*



Salim Astra International Lippo
Sinar mas Barito Pacific Djarum Dharmala
Gajah Tunggal Indonesia Inc Bob Hasan
Bimantra Gudang Garam Ongko Humpus Gemala
Rodamus Indosat Telkomsel Satelindo
Surya Raya Raja Garuda Mas med mera

Handledare:
Mason Hoadley

Innehållsförteckning

| | |
|---|----|
| 1 Inledning..... | 2 |
| 1.1 Syfte..... | 2 |
| 1.2 Metod | 3 |
| 2 De första kineserna anländer..... | 4 |
| 2.1 Nya kulturer och grupper växer fram | 4 |
| 3 Ekonomiskt framgångsrika? | 7 |
| 3.1 Själständigheten och dess konsekvenser..... | 7 |
| 3.2 Anti-kinesiska upplopp 1959 – 65..... | 9 |
| 4 Efter revolutionen | 11 |
| 4.1 "The New Order" | 11 |
| 4.1.1 Ekonomisk tillväxt | 12 |
| 5 Konglomeraten | 14 |
| 5.1 Kinesiskt ägande - magnater..... | 14 |
| 6 Kinesisk ekonomisk kontroll är en myt..... | 16 |
| 7 Ekonomisk kris och upplopp..... | 19 |
| 8 Efter Suharto..... | 20 |
| 9 Sammanfattning | 21 |
| 10 Litteraturförteckning | 22 |

1 Inledning

Från tidernas begynnelse har individer, familjer och stammar flyttat från plats till plats i jakten på leverbröd och säkerhet. När lusten att migrera för överlevnadens eller för ett bättre leverne skull var stark, kunde den bara stoppas eller saktas ned genom territoriella restriktioner som var stödda av en överlägsen vapenmakt. Efter att de tekniska förändringarna gjort jordbruksrevolutionen möjlig, blev långsiktiga bosättningar normen.

I Kina ledde detta till ett av de mest stabila politiska system någonsin. Dess framgång gjorde att Kina, i tusentals år, lockade till sig immigranter och var en minimal källa av emigranter.

Befolkningen i Kina ökade explosionsartat från omkring 50 miljoner på 1000 – talet till omkring 400 miljoner i början av 1800 – talet. I och med denna befolkningsökning började folket att söka sig utanför Kinas gränser i jakten på mark att odla, varor att handla eller på ett annat sätt hitta försörjningsmöjligheter. Kina led dessutom av krig och svält som gjorde att det kinesiska folket på allvar började ge sig utanför landets gränser i stora skaror. En annan orsak som gjorde att de lämnade Kina var behovet av billig arbetskraft i den nya industrialiserade världen, och det gjorde att många tog steget att lämna Kina. För dessa fattiga var det en möjlighet till en försörjning, det gav dem hopp och ett liv.

Dessa kineser mötte utmaningarna med tålmod, tapperhet och en driftighet som konfunderade alla. För att förstå detta måste vi länka samman deras berättelser med den kinesiska kulturen och historia, men det viktigaste är dock att se de olika svar besökarna hade till de förhållanden och omständigheter de stötte på. Speciellt är de erfarenheter de hade som gjorde att de beslutade att bosätta sig i sitt ”nya land” och inte återvända till Kina.

Det finns en tendens bland många kineser att hänvisa deras framgång till deras unika och ”överlägsna” kultur. Detta är ibland överdrivet, speciellt de med chauvinistiska eller nationalistiska tankar. Att använda kinesiska värderingar för att förklara vad kineserna har eller inte har lyckats med i utlandet skall göras med varsamhet, och man måste se till de vitala ekonomiska faktorerna av ekonomiska och politiska förändringar både i Kina och annorstädes. Men som sagt kan man inte undvika frågan om den kinesiska kulturen.

Kultur och historia har betydelse i hur samhällen formas och utvecklas. Det är inte tillräckligt att bara säga att de kinesiska emigranterna är företagssamma, sparsamma och gör uppoffringar för familjen, värderar utbildning och social rörlighet.

De första handelsmännen i Sydostasien höll sig till sina egna, och lockelsen till en distinkt familj, religiösa och andra traditionella band bestämde vägen på vilket sätt deras samhällen överlevde och i många fall utvecklades och blomstrade.

1.1 Syfte

Denna uppsats syftar till att få en klarare bild av den kinesiska minoritetens ekonomiska ställning i Indonesien. I Indonesien är cirka 3,5 % av befolkningen kineser, räknar man även de med lite kinesiskt blod är de så många som 10 %. Enligt många kontrollerar denna minoriteten mer än 70 % av den Indonesiska ekonomin. Kan det vara möjligt för så få människor att kontrollera ekonomin i ett så pass stort land som Indonesien? Är det kanske bara så att ekonomin kontrolleras av ett litet fåtal kineser med hjälp av regeringen. Hur är det med den stora majoriteten av vanliga kineser i Indonesien? Vad räknas som en kines i sådana här sammanhang? För inte är det väl så att alla kineser är framgångsrika företagare. Faktum är att tusentals kineser inte har medborgarskap, bor i slum, tigger, blir diskriminerade.

Uppsatsen kommer att visa hur det är ställt med ägandeförhållandet i Indonesien och hur mycket eller lite den kinesiska minoriteten utgör. Det kommer att visas att den vedertagna ”sanningen” om kinesernas ekonomiska kontroll i Indonesien är i mångt och mycket en myt.

Vidare kommer det att tas upp hur det fåtal kineser lyckats bygga upp stora internationella företag, trots alla de svårigheter som kineserna i Indonesien har fått uppleva erfara genom historien. Slutligen vad som har hänt med de stora företagsimperier som många hade helt eller delvis kinesiskt ägarinflytande i och med den finansiella krisen i Indonesien.

1.2 Metod

Uppsatsen inleds med ett kort avsnitt om de första anländande kineserna, när de kom, var de slog sig ned och vad de sysslade med. Detta i sin tur ledde till att nya kulturer och identiteter växte fram. Detta skapade ett starkt band av samhörighet med varandra inom dessa kulturerna som påverkade deras existens och försörjning.

Sedan kommer uppsatsen att ta upp det huvudsakliga, hur kineserna lyckades skapa sig ekonomiska fördelar och att många av dem blev framgångsrika. Här tas det upp kulturella, traditionella orsaker, hur först det holländska ostindiska kompaniet (VOC) i många fall förbättrade livet för kineserna i och med sin fria handel. Under den holländska kolonialtiden ändrades detta till det sämre. Men i och med andra världskriget förändrades mycket, holländarna blev besegrade och Indonesien blev självständigt, så blev kinesernas ställning en annan.

Uppsatsen diskuterar sedan hur kineserna återhämtade sig efter massakern i och med revolutionen 1965, hur de från att ha blivit kallade kommunister och mördade, för att sedan bli regeringens och militärens affärspartners.

Till sist kommer det att diskuteras om eller hur deras ekonomiska ställning har förändrats sedan den ekonomiska krisen i mitten på 90 – talet. Hur det utvecklades enorma storföretag, konglomerat, som i många fall ägs av kinesiska familjer. Men dessa är inte de enda och kanske inte ens de största inflytelserika affärsföretagen.

2 De första kineserna anländer

Den kinesiska kontakten med Sydostasien började för århundraden sedan. Med Malaysia går det tillbaka till cirka 400 f. Kr. medan kontakterna med Indonesien har daterats till Han perioden (202 f.Kr. – 220). De kinesiska samhällena började etableras i Sydostasien från 1200 – talets början, detta för att underlätta för den ökade handeln. Men de flesta kinesiska bosättningarna är från de senaste 350 åren. (Bolt 1964:37)

De första kineserna som anlände till den indonesiska arkipelagen använde den som en mellanstation för deras handel med Indien och mellanöstern. Senare upptäckte de arkipelagens exotiska produkter som de använde inom medicin och matlagning. Gradvis byggdes det upp små bosättningar vid hamnar och handelsmän, hantverkare och pirater slog sig ned. (Pan 1999:152)

Vissa delar av Sydostasien såg en mycket större tillströmning av kineser än andra. Malaysia är det land som hade den största invandringen och utgjorde cirka 39 % av befolkningen 1931. Indonesien hade en mycket mindre kinesisk befolkning som var mindre än 3 % av den totala befolkningen 1931. (Steinberg 1987:252)

Trots att den dåvarande Qing – dynastin, mellan 1644 och 1894, försökte förbjuda utländsk handel och emigration så uppstod det ändå kinesiska bosättningar på västra Kalimantan och Bangka ön. I och med en förvärrad fattigdom i Kina och den ökade efterfrågan på arbetare från de holländska koloniserarna i Indonesien, tog tusentals fattiga kineser tillfället att hitta nya försörjningsmöjligheter. Så det var först under de sista hundra åren som den kinesiska immigrationen till Indonesien tog fart. I mitten på 1800- talet kom det cirka en kvarts miljon kineser och fram till 1930 – talet var siffran uppe i en och en kvarts miljon anländande kineser. (Mackie 1976:4)

Nederländerna, som koloniserade den indonesiska övärlden, behövde arbetskraft för att kunna fortsätta sin exploatering av regionens resurser. Mellan 1860 och 1890 var där en stor tillströmning av anländande kineser till plantagerna på norra Sumatra och på tenn – öarna i Riau. När sedan den holländska regeringen hade minskat de tidigare restriktionerna om kinesisk immigration och bosättning i området efter 1900, började de kinesiska handelsmännen och arbetarna sprida ut sig i arkipelagen. (Mackie 1976:4)

Medan många emigrerande kineser säkerligen fann livet i Sydostasien lika hårt och svårbe-mästrat som i Kina, så råder det ändå inget tvivel om att som grupp, lyckades kineserna rela-tivt bra. De tog tillvara på de tillfällen och möjligheter som gavs och i proportion till antal åstadkom de ekonomisk överlägsenhet. Att de lyckats med detta kan tillskrivas deras för-måga att anpassa sig till de lokala förutsättningarna för att förbättra sin ekonomiska status genom hårt arbete och sparsamhet. Samtidigt som kineserna anpassade sig behöll de också sin lojalitet till sitt hemland och sin kultur, även efter de första generationerna, vilket var ovanligt i andra etniska grupper. (Godley 1981:2)

2.1 Nya kulturer och grupper växer fram

Under det holländska ostindiska kompaniets tid från 1600-talets början till början på 1800-talet så växte det fram nya samhällen av bl.a. kinesiska gruvarbetare. Dessa hade i många fall blivit inbjudna av de ledande lokala ledarna. Kineserna organiserade sig snabbt i typiska ki-nesiska *kongsün* institutioner, hemliga samfund som sysslade med gruvskötsel och lokala ”re-geringsfrågor”. Dessa samfund förhandlade till sig nya villkor med den högste ledaren, sulta-

nen, samtidigt som man lät honom få en del av guldets och på så sätt försäkrade man sig om fullkomligt självstyre i gruvdistrikten. Gruvorna blomstrade och mer och mer kineser anlände och fler *kongsi* grundades. Kinesernas situation ändrades i mitten av 1800-talet då holländarna övermannade deras motstånd samtidigt som guldets började ta slut. Istället övergick gruvarbetarna till jordbruksverksamhet där den kinesiska eliten stod för kapitalet, och den tekniska kunskapen, den infödda överklassen för markerna som skulle brukas. (Steinberg 1987:147)

I och med att den holländska regeringen tog över kontrollen av den indonesiska övärlden ändrades också förutsättningarna, nu skulle kolonin styras och inte bara kontrolleras.

Den holländska kolonialmaktens inställning gentemot kineserna utvecklades på ett sådant sätt att de upptog en viktig, medlande position i vad som kan kallas ”kolonial kast struktur”, som var baserat på rasskiktindelning, mellan den stora indonesiska befolkningen och de få européer som höll toppositionerna i det indonesiska samhället. (Mackie 1976:4)

Som nämnts redan så användes kineserna i början som arbetare på de stora holländskt ägda plantagen. Men så småningom började de att först och främst att anställas som pantlånare, skatteindrivare, hade hand om saltmonopolet och opiumhandeln åt den holländska regeringen. Utifrån dessa nyckelpositioner kunde de utveckla och bredda sina nätverk av kommersiella kontakter så som pengautlåning, grossistverksamhet, inköp och försäljning av primära produkter, bl.a. kryddor och mineraler, som var ämnad för exportmarknaden. Men inom jordbruksnäringen, import – export och bankverksamhet, som dominerades av holländarna, lyckades de inte göra några större framsteg förrän sent inpå den koloniala tiden.

Den inhemska handelsklassen som utvecklats utmed kusterna under den stora expansionen på 1500 och 1600-talen, hade nästan tynat bort i början på 1900-talet. Detta skedde dels på grund av en direkt kinesisk konkurrens och dels på grund av indirekt holländsk motverkan. Även kineserna var hindrade i sina ekonomiska aktiviteter av det holländska systemet av bostättningsrestriktioner, vilka var inte borttagna förrän på 1900-talets början, så det är faktiskt bara de sista 50, 60 åren som de har kommit att spela en dominerande roll inom distributionskommersens i Indonesien, inom vilken de är vanligtvis identifierade. (Mackie 1976:5)

I Indonesien utvecklades det två grupper av kineser. Innan 1900-talet var nästan alla etablerade kinesiska samhällen i Indonesien *peranakan* som var en äldre grupp, ursprungligen formad av blandäktenskap mellan de tidigt anländande manliga kinesiska immigranterna och lokala kvinnor. Deras kultur var inte helt kinesisk men inte heller helt indonesisk, de använde det indonesiska eller lokala språket i sitt dagliga tal, till skillnad från *totoks*, ”av rent blod”, som pratade en av de kinesiska dialekterna, var religiöst och kulturellt orienterade mot Kina. *Peranakan* visade däremot ett visst tillmötesgående mot sina värdars samhällen och kulturer. De hade klippt av banden med fosterlandet och antagit inhemska traditioner och kulturer. Trots detta var de enligt lagen tvungna att leva i speciella områden av städerna; dominerade av en rik, ofta ärvd hierarki, av holländarna utsedda majorer, löjtnanter och kaptener. Dessa var organiserade i familjer vars släktskapsmönster var mer javanskt än kinesiskt, så därmed hade de en säker och viktigt plats i samhället. För bönderna och stadsborna var *peranakan* outhärliga som mellanhänder och affärsidkare, medan majorerna och kaptenerna skötte opiummonopolet och annan skatteindrivning åt regeringen. (Steinberg 1987:295 och Hoadley 1988:505)

En snabb ekonomisk tillväxt skedde efter 1870 som lockade till sig en ständigt ökande mängd av kinesiska immigranter. I början blev de uppslukade av *peranakan* gemenskapen, men när de nyanlända kineserna började ta med sig kinesiska kvinnor, så bildades hel-*totok* familjer. Så småningom utvecklades det en spricka mellan immigranterna och *peranakan*.

Många immigranter önskade eller behövde inte längre assimilera sig till *peranakan*- samhället och deras antal ökade till en storlek som kunde försörja ett separat *totok* samhälle. Omkring 1915 hade det bildats ett nytt och specifikt kinesiskt samhälle i Indonesien. (Mackie 1976:8)

Sysselsättningen av kineserna ändrade så småningom karaktär beroende på var de levde. De kineser som bodde på Java, sysslade mer än hälften av dem med handel och bara en liten del som försörjde sig av råvaruutvinning, medan på Sumatra var det tvärtom. Men det var ändå ingen tvekan om att den genomsnittlige kinesen var rikare än den genomsnittlige indonesen. På 1920 och 30 talen betalade han mer i skatt, hans hus var mer sannolikt byggt av tegel samt troligare att han ägde en bil. (Mackie 1976:7)

3 Ekonomiskt framgångsrika?

Det som tidigare nämnts visar på att den kinesiska handelsgemenskapen var ganska lyckosam att utnyttja de tillfällen som erbjöds på senare delen av 1800 – talet och början på 1900 – talet, medan den inhemska indonesiska var mindre lyckosam. Detta trots att kineserna var en liten minoritet. Var detta ett resultat av deras överlägsna affärssinne eller var de med flit gynnade och den inhemska befolkningen med flit diskriminerad av den holländska regeringen? Givetvis gynnades kineserna i och med att de fick monopol över opium handeln, sälja alkohol, tobak, pantbanker och spelhus, marknader och basarer. De tillgodosåg också européerna med ”kompetenta underordnade till en billig peng” och fyllde många av de tillgängliga kontors – och försäljningsjobben i de europeiska företagen. (Booth 1998:104)

När de olika monopolen gradvist avskaffades fortsatte kineserna att syssla med handel och pengautlåning. Singapore utvecklades under mitten av 1800 – talet som ”centret av ett tätt nätverk av kinesisk finans och handel”. Nätverket sträckte sig genom den Indonesiska övärlden och så långt norrut som Bangkok. Detta gjorde att de kinesisk – indonesiska handelsmännen kunde exploatera de ökade tillfällena till handel på många regionala rutter som varken intresserade holländarna eller andra européer. (Ray 1995:502-14)

Ofta hade kineserna ett nära samarbete med lokala handelsmän, som bugisfolket, och på så sätt byggde kineserna upp ett omfattande handelsnätverk runtom i övärlden, vilket var i stort sett självständigt från europeisk kontroll. Så småningom blev kineserna dominerande inom många handels och försäljnings nätverk, och de konkurrerade effektivt ut de inhemska konkurrenterna, som hände med gummiindustrin på södra Sumatra på 1920 – talet och den javanska batikhandeln.

Trots denna markanta ökning av den kinesiska minoritetens ekonomiska aktivitet under den senare delen av 1800 och början på 1900 – talet, så skall man ändå inte överdriva deras roll i det indonesiska samhället. Det var ett fåtal kineser som lyckades bli rika, medan vinsterna för majoriteten var minst sagt blygsamma, och många kineser drabbades av förluster vid den ekonomiska nedgången på 1880 – talet. (Booth 1998:308)

Det kan tyckas att fram till 1920 och 1930 – talen att den kinesiska kolonin i Indonesien hade lyckats inom det kommersiella området. De skulle dock bli tvungna att vänta ytterligare några decennier innan de icke-assimilerade kineserna, *totoks*, och inte de assimilerade *peranakan* familjerna blev de huvudsakliga aktörerna inom den ekonomiska sfären. (Booth 1998:310)

3.1 Självständigheten och dess konsekvenser

Den indonesiska befolkningen hade under 250 år av holländskt styre varit ganska så tolerant. Men mängden kinesiska immigranter, främst till Java, började skrämja den inhemska befolkningen. När de märkte att kineserna samvetslöst tog över mer och mer av den kommersiella verksamheten bildades en militant, protektionistisk organisation, *Sarekat Dagang Islam*, islamiska handelsunionen. Attacker och bojkotter organiserades mot kinesiskt ägda affärsverksamheter. Tusentals av inhemska handelsmän och bönder anslöt sig till rörelsen och den holländska kolonialmakten fick panik. Eftersom holländarna hade favoriserat kineserna på bekostnad av den inhemska befolkningen, blev de rädda att vågen av anti-kineser skulle utvecklas till anti-holländsk nationalism. (Alexander 1973:35)

Vid början av det Andra världskriget var Indonesien i ett tillstånd som holländarna kallade "lugnt och ordentligt". De snabba förändringarna under de tidigare årtionden, medan de hade skapat djupa sociala spänningar, hade ändå inte rubbat den koloniala stabiliteten. Samhället bestod av olika grupperingar som formade en komplex struktur. Denna bestod av "vanliga" indoneser, en liten indonesisk elit som utbildats i Holland, och vid sidan av dem levde holländare, eurasier, *totok* och *peranakan* kineser.

Den japanska ockupationen gjorde slut på den "gamla ordningen", stjälpde de politiska och ekonomiska dominerande eliterna, drev folk till koncentrationsläger och trakasserade kineser och eurasier. (Steinberg 1987:418)

Indonesien fick *de facto* självständighet 1945 när de ockuperande japanska trupperna var beordrade av Tokyo att ge upp och lämna över makten till den inhemska marionettregeringen som leddes av Sukarno. Holland vägrade att erkänna den nya republiken och försökte under fyra år återta sin koloni. Få etniska kineser var direkt involverade i den holländsk – indonesiska konflikten. Men medan de levde och gjorde affärer bakom den indonesiska fronten var de ständigt misstänkta för att ha sympati med de gamla härskarna och agera som deras agenter. Denna misstänksamhet var inte helt grundlös men det huvudsakliga intresset för kineserna var att tjäna pengar utan att bli komprometterade av endera sidan. (Alexander 1973:36)

Under de första åren av självständigheten skulle det skapas en korrekt och omfattande regering av västeuropeisk modell och reparera förödelsen efter en lång tids kaos. Men i slutet 1952 började ytterligare en konflikt mellan muslimska reformister, traditionalister och kommunister att skapas. Dessa grupper försökte bygga upp ett massivt stöd som en förberedelse till valet som skulle hållas 1955. Regeringen som hade finansiella problem, minskade exportintäkter och ökade krav från den urbaniserade befolkningen, rörde sig stadigt mot underskottsfinansiering och anti-utländsk, anti-kinesisk, ekonomisk nationalism. (Steinberg 1987:423)

Självständigheten följdes alltså av en våg av anti-kinesisk lagstiftning. 1945 års konstitution hade redan delat in nationen i första klassens, *asli* eller inhemsk, och andra klassens, "utländska" medborgare. På grund av den här åtskillnaden var de icke-infödda medborgarna nekade otaliga privilegier, så som ägande av land. Den första samlade attacken på de kinesiska ekonomiska fortan började med *the Benteng policy* 1950 – 57. Detta var ett försök till att göra import & export affärsverksamheten indonesisk samt till att förstöra de kinesiska handelsmännen. (Alexander 1973:37)

The Benteng systemet, som var tänkt att gynna och upphöja det infödda indonesiska entreprenörskapet, blev aldrig riktigt lyckat på grund av tillfällena som skapades för korrupktion och kinesiska passiva delägare. Regeringen hade för avsikt att drastiskt minska antalet registrerade importörer, men detta fick en annan effekt. Den tog bort så kallade "Ali Baba" företag, där *pribumis*, infödda indoneserna, agerade som täckmantel åt kineskontrollerade företag. Detta gjorde registrering och licensiering extremt värdefullt för de som kunde skaffa det, vilket bidrog till spridandet av korrupktion. En del av problemet var att *pribumimottagarna* av *Benteng* resurserna inte var etablerade importörer utan politiskt knutna individer som helt enkelt sålde sina licenser till kinesiska importörer. (Chalmers&Hadiz 1997:205)

Trots problemen fortsatte regeringen med *Benteng* under ytterligare några år. Mellan 1952 och 1955 ökade andelen inhemska importörer från 250 1950 till 7 000 i mitten av 50-talet, detta på bekostnad av den kinesiska "dominansen". Men regeringen var utsatt för ett ökat tryck att avsluta det statliga subventionerna till de infödda för att produktionen och varuutbytet skulle utföras av de som var mest lämpade d.v.s. kineserna. Å andra sidan var det bl.a. Sukarno som såg ekonomisk nationalisering och att staten måste ta ett större ansvar för att skapa en nationell ekonomi som högsta prioritet. 1956 beslutades det att *Benteng*privilegierna

skulle inkludera alla indonesiska medborgare oavsett etnisk bakgrund men året efter avskaffades systemet helt och hållet. (Robinson 1986:46)

Resultatet av de här åren av diskriminerande policys var att det hade växt fram fyra huvudsakliga handelsklasser. En av dessa var de traditionella infödda kapitalisterna som sysslade med småskalig handel och produktion av handelsvaror och ett visst genomslag inom medelstora företag. En annan klass var de kinesiska handelsmännen, återförsäljare, producenter av handelsvaror och de som sysslade med småskalig serviceindustri. Dessa kinesiska affärsmän är den stora majoriteten som vi kan se än idag. Nästa handelsklass var de infödda kapitalisterna som hade medelstora till eller stora företag. Förutom att de hade tillgång till statliga krediter, licenser, politiska kontakter hade de ofta affärsförbindelser med kineser och deras kapital. Den sista gruppen är den som nu sägs kontrollera den indonesiska ekonomin, de som utvecklades till konglomerat. Dessa kinesiska kapitalister sysslade med medel och storskaliga företag med tillgång till statens resurser och i många fall finansiering från utlandet. (Robinson 1986:85)

Samtidigt som *Benteng* avskaffades blev kineserna plötsligt begränsade i sina rörelser och tvungna att betala en hutlös ”utlänningskatt”. Skatten var 1 500 rupiahs för varje familjehuvud, 750 för en hustru och 375 för varje barn. För den typiska kinesiska familjen betydde detta omkring 3 000 rupiahs – vilket var betydligt mer än den genomsnittliga årsinkomsten i Indonesien vid den tiden, och gjorde att många drevs till självmord. Skatten var motiverad ur inkomstbringande grunder, men det var inget tvivel om den var riktad till kineserna. Året efter gjordes skatten permanent samt försök med att öka dess avkastning/vinst. Regeringen fortsatte med att beslagta affärsegendomar från kineserna och arresterade dem. (Higgins 1963:108)

Samma år utbröt det också en revolt på Sumatra mot Sukarno och hans regering, och kineserna blev anklagade för att hjälpa och stödja rebellerna. Som resultat stängdes kinesiska skolor och tidningar, och senare blev de förhindrade att utöka sina affärsverksamheter eller skaffa utländsk valuta. Detta medförde att stora kinesiskt ägda handelsföretag gick i konkurs.

Om kineserna var affärsidkare blev de tvungna att ge 50 % av företagets aktier till infödda indoneser som kunde betala för aktierna över en 10 års period från företagets vinster. Det blev dessutom en regeringspolicy att uppmuntra så många kineser som möjligt att lämna landet. Detta skedde genom att de medborgare som var av kinesisk härkomst trakasserades. (Alexander 1973:38)

Även där lagen och reglerna inte diskriminerade medborgarna emellan, krävde ofta tjänstemännen att kineserna skulle bevisa deras indonesiska medborgarskap¹. Trots dessa problem lyckades många kineser vinna på den här nya situationen genom att fylla de ekonomiska rollerna som holländarna hade övergivit. (Mackie 1976:45)

3.2 Anti-kinesiska upplopp 1959 – 65

Indonesien har fått ett beklagligt rykte för att vara speciellt våldsamt och fientligt inställt till kineserna i landet. Faktum är att våldsamheter har uppstått oftare i Indonesien än i andra Sydöstiatisiska länder. Medan den anti-kinesiska känslan är utspridd inom det indonesiska samhället, är den tydligast bland de indonesiska affärsgrupperna som var beslutna att expandera på kinesernas bekostnad. Många av dessa företagare var muslimer, och såg ofta en fient-

¹ Många kineser var tvungna att efter självständigheten välja att ha indonesiskt medborgarskap och kallas för *Warga Negara Indonesia*, WNI, eller vägra. Vid tiden för självständigheten beräknades 400 000 kineser vägra att välja det indonesiska medborgarskapet, och kallas för *Warga Negara Asing*, WNA.

lighet gentemot kineserna som de ansåg vara hedningar, griskötsätare och redskap för kommunisterna. (Mackie 1976:79)

Ett avslöjande exempel på den trassliga blandningen av känslor, motivation och politisk press var att det skedde ännu en anti-kinesisk revolt 1959 – 60, då man försökte förbjuda utländsktägda, d.v.s. kinesiska, affärer på landsbygden. Detta ytterligare förvärrade relationen mellan kineserna och indoneserna. Dessutom gav det anti-kommunisterna i Indonesien tillfälle att attackera sina motståndare när kommunisterna faktiskt bemödade sig med att försvara kineserna. I och med detta fördes kineserna närmare kommunisterna. Kommunisterna, *PKI*, och Sukarno var i en kinkig position eftersom de försökte rättfärdiga den fortsatta existensen av den mest framträdande gruppen av kapitalister i det indonesiska samhället, och detta vid en tid när socialism och ”nationell identitet” var kraftfulla slagord. (Mackie 1976:85)

Vid denna ansträngda och febriga atmosfär, när hela ekonomin och administrationen störades in i förvirring, beslutade militärledarna för flera regioner där anti-kinesiska känslor vanligtvis var starka, att förbjuda kineserna bedriva handel, samt förbjuda dem att bosätta sig på landsbygden. I slutet av 1959 var den indonesiska ekonomin i stort sett paralyserad på grund av regeringens första stora ekonomiska reform, ”penningutrensningen” några månader innan. Reformen decimerade kontantinnehaven och besparingarna. Vid den här tiden började dessutom den kinesiska regeringen intressera sig för händelserna i Indonesien. (Alexander 1973:131)

Flertalet anti-kinesiska revolter som skedde i mitten på 1960 – talet förstärkte misstankarna att vissa inom militären med flit försökte hetsa upp de anti-kinesiska känslorna. Detta medförde att nästan 100 000 kineser² beslutade att dra fördel av det tillfälle som den kinesiska regeringen hade givit, att kunna åka tillbaka till Kina. Det var inte bara kineser som lämnade Indonesien, det var också kinesiskt kapital som strömmade ut ur landet genom den svarta marknaden. Detta berodde inte bara på handelsförbudet, utan också på att de kinesiska affärsmännens förtroende för den indonesiska ekonomin hade blivit skakat av den ekonomiska reformen året innan. (Mackie 1976:92)

I maj 1963 utbröt ännu en anti-kinesisk revolt, vilken stod i kontrast till de föregående revolterna i det att denna gång fördömde regeringen och i teorin också de lokala myndigheterna. Men det visades också mycket klart att myndigheternas kluvenhet och passivitet angående rasfrågor kunde utnyttjas om omständigheterna var de rätta. Upproret verkade ha sitt ursprung i både de sociala förhållanden som rådde, så som frustration, avund, missnöje med de ekonomiska villkoren och försök av högerinriktade grupper, militären?, att manipulera dessa känslor för politiska syften. (Mackie 1976:97)

Kinesättlingarna i Indonesien hade alltid placerats i samma kategori som kommunisterna och därmed ansetts som en säkerhetsrisk. Militärens rädsla för kommunismen förvärrades av Sukarnos stöd till *PKI* och kineserna i Kina och Indonesien. Fram till 1965 hade *PKI* penetrerat varje regeringsdepartement i landet, kontrollerade utrikesministeriet och hade mesta av flygvapnets och flottans stöd, samt vissa delar av armén. Det var den överlägset mest inflytelserika politiska organisationen. *PKI* begärde det året att president Sukarno skulle auktorisera en ”femte styrka” av beväpnade medborgare för att ”hjälpa till och försvara landet” och tillsätta politiska kommissionärer som skulle vaka över de väpnade styrkorna. Armén hade inga tvivel om vilken riktning landet gick och rädda att Indonesien snabbt var på väg mot det land (Kina), ideologi (kommunism) och ras (kineser) som armén och massorna fruktade allra mest. (Alexander 1973:132)

² Ungefär 136 000 kineser lämnade Indonesien under 1960, mot normala 12 000. (Mackie 1976:95)

4 Efter revolutionen

Krisen bröt ut innan gryningen 1 oktober, 1965, när en grupp officerare av mellanrang mördade 6 högre generaler och deklarerade sin eget tillträde till makten under Sukarnos beskydd. I Indonesien är kuppen officiellt tillskriven *PKI*, men utländska akademiker går isär i deras förklaringar. Hur som helst var det efterspelet av kuppen, som slogs ned av general Suharto, som var avgörande. Med både Sukarno och *PKI* skakade av kuppen, och martyrskapet av generalerna, beslutade armén sig att för alltid förinta *PKI*. Tre veckor efter kuppen började massakrerna på centrala Java, östra Java sedan Bali. Arméförbanden dödade ganska få människor, istället tillhandahöll de stöd och vapen, medan det var grannar och ungdomsgäng som stod för dödandet. Hundratusentals blev massakrerade, systematiskt och för det mesta, utan motstånd³. (Steinberg 1987:424)

Massakrerna och de som flydde gjorde lite intryck på det totala antalet kineser i Indonesien, de var fortfarande omkring 3,5 miljoner. Medan de fortfarande var ett icke-integrerat samhälle, förbundet kulturellt och språkligt till Kina, hade armén goda ursäkter att fortsätta och frukta dem. Det ansågs nödvändigt att bryta bandet med Kina och kommunismen, och göra dem till lojala medborgare till den nya indonesiska regeringen. Alla kinesiska skolor, festivaler och religiösa, offentliga ceremonier förbjöds. För att splittra det slutna kinesiska samhället, revs deras bostadsområden. Den speciella ”dubbla medborgarskaps - överenskommelsen” med Kina, hade tidigare skyddat de mer än en miljon kineserna i Indonesien och som hade ett kinesiskt pass, blev nu avskaffad. Dessa kineser blev nu rädda att skaffa indonesiskt medborgarskap om de kunde. (Alexander 1973:138)

Mitt ibland hemskheterna blev Sukarno finkänsligt tvingad att lämna över makten till Suharto, och Indonesien gick från vad kallades ”*the Old Order*” in i ”*the New Order*”.

4.1 ”The New Order”

Any person who entertain the idea that Indonesian society is experiencing a favourable economic situation is guilty of lack of intensive study....If we fulfill all our foreign (debt obligations), we have no foreign exchange left to spend for our routine needs....In 1965 prices in general rose by more than 500 percent...In the 1950s the state budget sustained deficits of more than 100 percent. In 1965 it even reached 300 percent.(Sultan Hamengkubuwono IX, quoted in J. Panglaykim and H.W Arndt, 1966, pp.3, 19)

A decade of ever-increasing economic mismanagement in Indonesia had brought a degree of economic breakdown with few parallels in modern history. The country was literally bankrupt, unable to meet payments due to foreign debt... Export earnings had fallen to a level they were barely sufficient to finance half the country's minimum requirements, excluding debt service. (Arndt, 1984, p.29)
i (Hill 1996:1)

Indonesien var vid tiden för revolutionen ett ”hopplöst fall”, dess ekonomiska problem minst lika allvarliga som de minst utvecklade länderna i Afrika och Asien. Den nya regimen tog över efter en period av politiskt kaos, utspritt våld och massmördande som följde kuppen 1965. Den ärvde ett land som var i ekonomisk kollaps. Produktionen var mer eller mindre stillastående, infrastrukturens disintegrerade hyperinflation gjorde valutan i själva verket värdelös. Större delen av befolkningen levde i eländig fattigdom, med landbygdsbefolkningen nära existensminimum. (Baker 1999:2)

³ Uppskattningen av antalet offer sträcker sig från mindre än 100 000 till 1 000 000, huvudsakligen kineser. Förutom Java och Bali, skedde dödandet på norra Sumatra och västra Borneo.

Väl ordentligt stadgad, så styrde Suharto Indonesien som om det vore ett företag och inte en nation, vilket liknade situationen i Singapore.

Politiken av Suhartos militärregim centrerade runt officersklassen i de indonesiska väpnade styrkorna. Han tog över en armé som var mycket större, politikiskt viktigare och rikare än de andra militära grenarna. Men Suharto minskade dess framträdande roll, införlivade den mer och mer med de andra styrkorna för att lättare kunna kontrollera dem. Till slut med reguljära och grundliga omorganisationer av den militära strukturen och personal lyckades han styra själv. (Steinberg 1987:425)

Under de nästkommande 25 åren upplevde Indonesien en snabb utveckling och strukturella förändringar. Men vägen och policyns riktningar var inte alltid jämn och enhetlig. Indonesien erfor påtagliga motgångar under denna period, speciellt från fluktuerande internationella oljepriser. Motgångarna krävde och resulterade oftast i en flexibel respons. Följaktligen ändrades tillväxtens tempo, källor och den ekonomiska policyns dominerande frågor. Sedan 1966 kan man dela in den ekonomiska utvecklingen i delperioder, varje identifierbar av olika ekonomiska trender och policys.

4.1.1 Ekonomisk tillväxt

Tiden mellan 1966 och 1970 syftade till att ”rehabilitera och återhämta”. Suharto introducerade två huvudsakliga förändringar. Fram till revolutionen hade de flesta företag blivit nationaliserade och omvandlade till statsägda företag, många av dem militärtstyrda. Till och med den kinesisk – indonesiska företagsverksamheten var begränsad till små eller medelstor handel, dessutom var det politiskt oacceptabelt att kinesisk affärsverksamhet skulle få en framträdande roll. (Hall 1996:15)

Genom att förrinta kommunistpartiet tog Suharto bort det största hindret för en privat ägande klass, kapitalistiska marknader och utländska investeringar. Rehabilitering av ekonomin genom en fortgående skuldsaneringsplan och överenskommelser om lån och ekonomiskt stöd, knöt Indonesien till de internationella fordringsägarna och finansiella institutionerna. Resultaten av denna utveckling blev att liberala ekonomiska teknokrater fick en betydande roll inom beslutsfattandet. (Rodan&Hewison 1999:32)

Regeringen beslutade att upphöra med *Benteng*programmet, vars syfte var att uppmuntra infödda indoneser att börja med handel, eftersom det var ett misslyckat tillvägagångssätt att öka affärsverksamheten bland *pribumis*. Istället under den nya regeringen gavs licenser, förmåner och krediter till verksamheter utan åtskillnad mellan infödda och icke-infödda affärsmän. Så under den här tiden växte det fram tre olika grupper av kapitalister: De som trots allt drog fördel av *Benteng*programmet och Sukarnos *Guided Democracy*; politikerbyråkrater, militärer, från den nya regeringen som etablerade privata affärsgrupper och till sist de nya kapitalisterna, d.v.s. kineserna, som dök upp med hjälp av beskydd av de nya politikerbyråkratiska maktgrupperna. (Baker 1999:30)

Regeringens klara engagemang till ekonomisk rättrogenhet och dess nära förbindelse med de internationella konsortierna resulterade i ett starkt gensvar från både inhemska och utländska investerare som selektivt valts ut. Genom utökade företagsallianser lyckades man därmed föra ut den indonesiska handeln på den internationella arenan. Resultatet blev att ekonomin växte i genomsnitt med 6.6 %; 1968 var början på ”återhämtningsfasen”, med en tillväxt på 10.9 %. (Hill 1996:15)

Under de här åren började de högre regeringstjänstemän i nyckelpositioner inom administrationen och deras familjer att ta tillfället i akt att göra affärer och tjäna pengar. På så sätt etablerades nya privata affärsnätverk, bestående främst av de tidigare nämnda politikerbyråkraterna, militärerna, inom regeringen och de nya kapitalisterna, kineserna. De sistnämnda erhöll förmåner inom olika strategiska affärsaktiviteter, så som import, matdistribution och skogsbruk. (Booth 1997:319)

Från 1971 till 1981, var en period av ihållande ekonomisk tillväxt, med i genomsnitt av 7.7 % för hela perioden. En bidragande faktor var en plötslig ökning av oljepriserna och produktionen, men med detta kom också en ny era av ekonomisk nationalism. Staten genomförde en serie av enorma investeringar inom petrokemi, stål och stålprodukter, cement, gödningsmedel och skogsprodukter. Genom att kontrollera tilldelningen, anskaffningen och konstruktionen av regeringsbekostade projekt lyckades statskansliet⁴ skaffa sig en mäktig och strategisk position inom ekonomin. Man förordade en roll av statliga företag och kooperativ inom ekonomin, betydelsen av jämlikhetsvärderingar, sociala och religiösa, för att mildra de själviska och individualistiska aspekterna av marknadskapitalism. Man ville öka inflytandet och gynna de ekonomiska nationalisterna, de infödda *pribumiska* kapitalisterna och på så sätt förorda behovet av ekonomisk nationalism, samt slutligen begränsa de utländska och kinesiska affärsmännens roll i ekonomin. (Rodan&Hewison 1999:33)

Fallande oljepriser, ökad extern skuld och en plötslig minskning i den ekonomiska tillväxten 1982 signalerade slutet på ett årtionde av oljefinansierad tillväxt och överflöd. För första gången i den nya regimens historia hade den nästan automatiska tillväxten av inkomster från olja och bistånd försvunnit. Dessutom skulle de senaste 15 årens skulder betalas och en kraftig ökning återbetalningar låg framför dem. Problemen krävde nu en policyförändring som gick ut på att stimulera en export som inte var baserad på olja, utveckla nya inkomstkällor och ersätta de statliga investeringarna som hade varit motorn för den ekonomiska tillväxten. Den ekonomiska rollen av staten var att den skulle koncentrera sig på att underlätta och uppmuntra utvecklingen av den privata sektorn. (Hill1996:16)

Fortsatt finansiell återhållsamhet, effektiv valutakursförvaltning och beslutsamma mikroekonomiska reformer resulterade i en ekonomisk återhämtning i början av 1987, vilket man lyckades åstadkomma utan de enorma oljeintäkterna. I mitten av 1980 – talet började istället regeringen införa en serie reformpaket som gick ut på att avreglera finans och handelssektorerna, minska kraven på utländska investeringar och öppna en mängd regeringsmonopol till den privata sektorn. Inom handeln genomdrev man reformer för att utveckla internationellt slagkraftiga företag i en rad olika icke-petrokemiska företag, speciellt inom tillverkningsindustrin. Men återgången till en stark ekonomisk tillväxt producerade nya policyutmaningar som till en del berodde på av teknokraternas avtagande befogenheter. En annan orsak var den utspridda misstänksamheten gentemot de politiskt lierade och allt mer inflytelserika konglomeraten. (Rodan&Hewison 1997:34)

En av de reformer som Suharto företog sig var en liberalisering av bankväsendet 1988, som öppnades upp för privata intressen – tidigare hade det varit kontrollerat av staten. Detta gav inte bara rum för privata och utländska banker att handla utan haussade också upp förtroendet för handeln och sporrade till inhemska investeringar. Över 40 nya banker hade licenser 1990, och många av dessa, med hjälp av Suharto och hans familj, gick till stora kinesiska – indonesiska affärsgrupper. (Freedman 2000:109)

⁴ Sekretariat Negara, SEKNEG

5 Konglomeraten

Under 70 och 80 – talens högkonjunktur då staten genomdrev enorma investeringsprojekt, betalda med statliga oljepengar, började det inom den privata sektorn dyka upp kinesiska företag. Genom att använda sig av inhemska och regionala krediter och distributionsnätverk, kunde kineserna dra nytta av beskyddande policys och prioriterad tillgång till licenser och monopol. Nu började även grupperingar av politiker och byråkrater att engagera sig i marknaden. I början skedde detta genom den allmänt utbredda *Yayasan*, stiftelser, som samlade in ”bidrag” från den privata sektorns förmånstagare och verkade som icke-ansvariga redskap för investeringar och politiska utgifter. Hur som helst började höga politiker och byråkrater att utnyttja sina maktpositioner för att bygga extensiva företagsallianser och diskreta företagsimperium. (Rodan&Hewison 1999:33)

Dessa företagsimperier, konglomerat, kan delas in i fyra distinkta grupper. Den största av de här grupperna är utan tvekan de kinesiskt ägda konglomeraten. De flesta av dessa har ägts eller ägs av individer som ha haft nära förbindelser med höga politiska tjänstemän och byråkrater och har sedan använt dessa förbindelser för att få tillgång till statlig frikostighet och välvilja. Indonesiens största privata företagsimperium, *Salim* gruppen, ägs av en person, Liem Sioe Liong, som är en nära personlig vän till Suharto. Under 1970 och 80 – talen växte hans imperium mycket tack vare statsmonopolen av mjöl, cement och andra handelsvaror; privilegierad tillgång till statsfinansiering; skaffa kontrakt med statliga företag. Två andra stora kinesiskt ägda affärsgrupper med nära förbindelser med Suharto är *Barito* gruppen och Bob Hasan – gruppen, som erhöll tillstånd att bedriva verksamhet inom skogsbruket vilket gav dem kontrollen över enorma områden. (Robinson 1986:296-315)

En annan grupp är de konglomerat som ägs av Suhartos familj. I likhet med de kinesiska har även Suharto familj dragit fördel av privilegierad tillgång till importmonopolen, skogs-koncessioner, billig statsfinansiering och andra former av skydd och assistans. Staten har varit så generös gentemot Suharto familjen att på mitten av 1994 räknades två utav familjegruppens företag till Indonesiens 25 största företag. (Rosser 2002:35)

Pribumiskt ägda konglomerat utgör en annan stor grupp, som dök upp tack vare utvecklingen under 1970 – talet då *Pertamina*, det statliga oljebolaget, tjänade mycket pengar åt staten och bekostade de flesta stora projekten. Politiskt har denna grupp varit betydelsefull därför att, tillsammans med Suhartogruppen, har de utgjort det dominerande infödda inslaget i Indonesiens affärsvärld. (Robinson 1996:93-94)

Militärägda företag är den sista gruppen. Med generös hjälp från statligt håll på 1970 och tidigt 80 – tal, kunde militären etablera en rad av framgångsrika verksamheter, ofta i samarbete med kinesiska entreprenörer i industrier så som bankväsendet, skogsbruk, flygtransport och textiltillverkning. Även om många av dessa företag misslyckades under 1980 – talet, är militärens affärsintresse ändå ganska omfattande. (Lowry 1996:135-145)

5.1 Kinesiskt ägande – magnater

Att identifiera de största kinesiska operatörerna är inte en helt okomplicerad sak. Som visats tidigare så förekommer det samarbete mellan olika ekonomiska grupper. Ett annat problem är att definiera ”de största”. I *Fortunes* lista från 1992 av världens miljardärer var det bara en från Indonesien, Liem Sioe-Liong, en etnisk kines som äger *Salim* gruppen. *Salim* är det enda indonesiska konglomerat av internationell betydelse. Alla hans cirka 450 företag producerar minst 5 % av Indonesiens hela BNP. (Lever-Tracy, Ip&Tracy 1996:25)

I en lista som publicerades i *Warta Ekonomi* den 24 april 1994, över de 25 största konglomeraten kunde man se den icke-*pribumiska* dominansen. De 7 första är alla i händerna på kinesisk – indonesiska familjer. Bara 4 *pribumi* företag platsar på listan. I stort alla företagen är ”new money”, vilket betyder att ägarna växte upp under *the New Order*, många av dem var okända fram till så sent som mitten på 1980 – talet och hade etablerats i någon form innan 1966, oftast i liten skala, ofta handel och med en lång historia av militära förbindelser. De började som små familjeföretag för att sedan gradvist bli mer professionella. Andra generationens ägare hade ofta en internationell utbildning, som stod i stark kontrast till grundarna som hade lite grundläggande utbildning. Till slut har dessa företag nu blivit varierade i sina verksamheter. Deras skicklighet har varit att ta vara på kommersiella tillfällen, att förstå den indonesiska byråkratin och systemet av politiska tjänster samt ha tillgång till ett regionalt kinesiskt handels och affärsnätverk, som helt klart möjliggjort deras tillväxt. (Hill 1996:110)

Att utnyttja den ”kinesiska faktorn” och det kinesiska nätverket i regionen för att investera i t.ex. Kina är något som de infödda *pribumi* indoneserna ifrågasätter. De är rädda att den kinesiska minoriteten kommer att återuppta språket, kulturen och de gamla traditionerna. Men dessa affärsmän och kapitalister som investerar i Kina eller utnyttjar det kinesiska nätverket gör så enbart på grundval av etnisk ”sambhörighet” och är enbart intresserade av ekonomisk avkastning. De hade inte gått in i Kina om de inte visste att de kunde tjäna pengar. Dessutom så är dessa kinesiska kapitalister multinationella som inte bara investerar i Kina. (Suryadinata 1997:16)

6 Kinesisk ekonomisk kontroll är en myt

När man talar om Indonesiens ekonomi hör man allt som oftast att det är 3,5 % av befolkningen som kontrollerar 70 % av ekonomin. Detta har upprepats gång på gång att det har blivit ett faktum. Förhåller det sig så är det ganska så otroligt. Men först kanske man skall ta reda på vem som är kines, hur många de är, för i Indonesien finns det etniska (*totok*), icke-etniska (*peranakan*) och utländska ”kineser”, som inte har medborgarskap.

Så hur kinesiska är de indonesiska kineserna? Man talar om deras dominans av den indonesiska ekonomin och gör det som om de vore främlingar som har tagit över. Om de var *pribumi* skulle den här diskussionen aldrig komma upp. Men om nu de är indoneser fast deras ursprung är från Kina, gör det dem mindre indonesiska?

I Indonesien, innan normaliserade relationer med Kina återuppstod 1990, så utfördes en undersökning av de etniska kinesernas uppfattning om Indonesien och Kina. Bland de som besvarade var det mindre än 15 % som såg Kina som sitt faderland och ville besöka Kina regelbundet och upprätthålla kinesiska traditioner, medan nästan 94 % ansåg att Indonesien var deras ”riktiga” faderland. Omkring 44 % såg Kina som ett främmande land. När det kom till att kommunicera på kinesiska, var det mindre än 6 % som kunde skriva och prata kinesiska, cirka 35 % förstod lite och resten kunde ingen kinesiska överhuvudtaget. (Suryadinata 1997:17)

Folk i Indonesien har nyligen börjat diskutera social rättvisa en hel del. De har också sagt att de har haft erfarenhet av social orättvisa på grund av att ekonomin är dominerad av en liten grupp i samhället som är av kinesisk härkomst. Sådana känslor gör ingen åtskillnad mellan kineser med utländskt medborgarskap och de som är indonesiska medborgare, om de är *totok* eller *peranakan*. Indonesiska medborgare som är etniska kineser har sålunda också blivit diskriminerade när det gäller tillträde till universiteten, få inhemska investeringsresurser, lån o.s.v. Allt detta är orsakat av övertygelsen eller myten bland folk både i väst och öst, att 70 % av den indonesiska ekonomin är dominerad av cirka 6 miljoner kineser.

Många av de största företagen i Indonesien ägs av *peranakan*, och trots att de varken kan tala, skriva eller förstå kinesiska, att de har utvecklat en egen kultur sedan innan kolonialtiden, räknas de ändå som kineser. Så med andra ord finns det ingen exakt statistik om vilken etnisk grupp som kontrollerar den indonesiska ekonomin men myten lever vidare. (Gie 1982:410-413)

Det började med en studie 1995 som kallades *Overseas Chinese Business Networks in Asia* som påstod att kines – indoneserna kontrollerade 73 % av Indonesiens noterade företag med marknadskapitalbildning. Sålunda i slutet av 1993 skulle de ha kontrollerat 68 % av landets 300 första konglomerat och nio utav de tio första. Men vad som inte framkom i studien var att: ”Kontroll av kapitalbildningen på marknaden hade fastställts efter det att noterade företag som kontrollerades av regeringar och utlänningar var borträknade.” Så med andra ord är den kinesiska minoriteten långt från att kontrollera 70 % av den indonesiska ekonomin. Efter att ha bortsett från utländska investerare som *Freeport McMoran*, som kontrollerar *PT Freeport Indonesia, Inc*, *Coca Cola Amtil* och statliga oljeproducenten *Pertamina*, är de resterande stora privata företagen faktiskt kontrollerade av en handfull kinesiska affärsfamiljer. (Aditjondro 1998)

Pertamina, är en stat i staten, med en omsättning på 19,5 miljarder US\$⁵, vilket 6 gånger mer än nummer 2, som var *Astra International*. Vi kan sedan lägga till det statliga stålmonopolet *PN Timah*, gödningsmedelsfabriken *Pusri*, elektricitetsmonopolet *PLN*, *Garuda* och den statliga anskaffningsbyrå, *Bulog*, Denna byrå är en väsentlig institution i fastställandet av marknadstillgång på den inhemska matmarknaden. Inom sitt nätverk av ensamrätt till distributörss-

⁵ Asiaweek, 1000 största företagen 2001.

kapen och värn av sin priskontroll, utvecklades strategiska företag inom mjöltillverkning, mjölbaserad mattillverkning, mjölkprodukter, sojamjöl och socker. *Bogasari*, som tillhör *Salim Group*, var ett sådant företag och detta ägdes av Liem Sioe Liong, Suhartos halvbror och regeringens. Som enda importör av vete så hade *Bulog* bestämt 1969, att *Bogasari* skulle vara den enda mjöltillverkaren och därmed en bas för en strategisk position inom den inhemska matindustrin. 1994 kontrollerade samma grupp 75 % av nudelsmarknaden, 33 % av mjölk och 20 % av barnmat. (Rodan&Hewison 1997:37)

Skall man analysera ägarskapet av de där nio företagen, som var: *Salim, Sinar Mas, Danamon, Gajah Tunggal, Astra, Lippo, Dharmala, Barito Pacific och Ongko Groups*, fick man en annan bild. *Salim* kontrolleras av Liem Sioe Liong, två pribumi släktingar till Suharto och Ibrahim Risyad, en acehnesisk bundsförvant till en av Suhartos kusiner. Dessutom innehade två av Suhartos syskon majoritetsandelar i *Bank Central Asia*, som var *Salims* finansiella flaggskepp. Banken gick i konkurs efter Suhartos avgång under den ekonomiska krisen i Asien 1998-99.

Sinar Mas, medan den är kontrollerad av kines – indonesen Eka Tjipta Widjaja, så upprätthåller de förbindelser med en mäklarfirma som kontrollerades av Suhartos halvbror. *Sinar Mas* samarbetar med *Salim* inom kemiska industrin, och med företag från *Timco Gruppen*, kontrolleras av före detta president Habibies bror. Till och med *Golkarpartiets* chef, Akbar Tanjung, äger aktier i några av *Salims* och *Sinar Mas* företag.

Liknande ekonomisk – politiska analyser kan göras med de andra företagen, där en handfull kinesisk – indonesiska affärsfamiljer dominerar dessa företagen, under vakande ögon av deras *pribumi*beskyddare. Många i de här företagen har en verkställande direktör som är kines, så många drar slutsatsen att de är ägda av kineser. I många fall är så fallet men vad man sett är det Suharto, hans familj, andra regeringsmedlemmar och deras familjer som har den verkliga kontrollen och makten. (Aditjondro 1998)

Ett annat exempel på den kinesiska dominansens vara eller icke-vara, kan ses inom bankväsendet. I Indonesien utförs 94 % av verksamheten av statliga banker, medan privata banker svarar för resterande. Dessa 6 % ska sedan delas upp mellan stora västerländska, utländska kinesiska banker, några ägs av *pribumi* några av etniskt kinesiska indoneser. Resultatet blir kineser kontrollerar bara X % av 6 % och indoneserna av kinesisk härkomst bara Y % av X % av 6 %. Sedan kan man ta upp de storskaliga ekonomiska projekten som utfördes av *the New Order* regimen som framkallade så att många *pribumi*företag gick samman och expanderade, direktören i dessa företag är ofta etniskt kines. Men dessa är bara avlönad personal, inte ägarna. Så förutom de enorma statsföretagen som *Pertamina, PN Timah* osv. så finns det numera många *pribumi*-ägda företagsimperium, även om de är svåra att känna igen eftersom de som syns är ofta icke-*pribumi* avlönade direktörer. (Gie 1982:410-413)

Utan statistik kan man säga att 90 % av den indonesiska ekonomin är nu kontrollerad av staten. De återstående 10 % kontrolleras en privat sektor består av utländska multinationella företag; utländska företag maskerade som indonesiska; *joint-ventures* mellan utlänningar och indoneser; utländska små- och medium stora företag, inkluderat de som ägs av utländska kineser; små, medium- och stora företag som ägs av *pribumi*; små, medium- och stora företag som ägs av indoneser som är av arabisk, judisk, europeisk, kinesisk e dyl. härkomst.

Vad vi kan utläsa av detta, är att det inte finns mycket kvar för den kinesiska minoriteten i Indonesien att kontrollera. (Gie 1982:410-413)

Visst kan vi hålla fast vid myten att kinesisk – indoneserna kontrollerar ekonomin i Indonesien, trots att vi bara pratar om ett fåtal affärsfamiljer, där gränsen mellan vem som är kines och icke-kines är otydlig. Dessutom är de verkliga ägandeförhållandena minst sagt svårfattliga i ett

nät av överlappande aktieinnehav och direktörskap, som inkluderar familjerna Suharto, Habibie samt några av Habibies ministrar.

7 Ekonomisk kris och upplopp

I juli 1997 kom den Sydostasiatiska ekonomiska uppgången till ett abrupt slut. Thailand var det första landet i regionen som blev tvunget att devalvera sin valuta, och de andra länderna blev så småningom tvingade till samma sak. Indonesien såg sin valuta, rupiah, snabbt förlorade i värde. Medan Thailand vände sig till Internationella valutafonden för att få hjälp med att stötta dess illa åtgångna finansiella system, snabbt komma till en överenskommelse, så konfronterades de indonesiska beslutsfattarna och politiska ledarna med allvarligare problem. I november stängde de 16 konkursmässiga banker och utfärdade ytterligare inskränkningar.

I stället för att öka förtroendet utlöste regeringens åtgärder finansiell panik och massdemonstrationer över hela landet. Indoneserna började skylla på den kinesiska minoriteten för sitt eget och Indonesiens ekonomiska elände.

Regeringens oförmåga att ta itu med den ekonomiska krisen startade en ny serie av incidenter i olika delar av arkipelagen under de första månaderna 1998. Dessutom kom det en ny våg av studentdemonstrationer och protester. Så småningom började andra element av befolkningen inkludera oppositionspolitiker att gå med i studentrörelsen.

När säkerhetsstyrkorna dödade sex universitetsstudenter den 12 maj utlöstes ännu mer upplopp, plundring och brännande av affärsdistrikten, med över 1 000 döda. Fattiga invånare var redan arga på grund av nedskärningarna i bränslesubventionerna, som var en del av reformplanen som kommit överens med den Internationella valutafonden. Indonesernas frustration över höjda priser och en försämrad valuta började få en osmaklig rasistisk överton, och tog ut den på kineserna, som fick se sina affärsverksamheter förstörda. Medan Indonesien verkade gå mot total kollaps, flydde tiotusentals utlänningar och etniska kines – indoneser. (McBeth 1998:14)

8 Efter Suharto

Suharto och hans familj har ett smörgåsbord av affärsallianser med kinesisk – indonesiska intressen. Det har varit ett mycket bekvämt och praktiskt samarbete som har givit otroliga ekonomiska fördelar åt bägge parter, det spekuleras att Suharto är god för 30 miljarder US\$. Problemet har varit att den ”vanlige” indonesen tror att kineserna äger och kontrollerar allt, men så enkelt har det inte varit.

I och med den förändrade situationen i Indonesien så kommer både Suharto och hans familj och de kinesiska affärsmännen se sina positioner väsentligt förändrade i ett nytt *Indonesia Inc.* Även under de mest optimistiska scenarios, så kommer Suhartos barn att komma ut betydligt svagare ur det rådande kaoset. Det kommer att bli svårt för dem att tvinga till sig affärsuppdrag genom sina visitkort i stället för kontanter. Även de stora konglomeraten som under de senaste åren vuxit med banklån och som nu inte kan betalas tillbaka, är en av de bidragande orsakerna till den indonesiska krisen. När Suharto har spelat ut sin roll måste Indonesien ta hand om det stora problemet med omfördelningen av välståndet, för annars finns det risk att det kommer tära ännu mera på landet och dess invånare. Många indoneser, både etniskt kinesiska och *pribumis* tror på en metodisk omfördelning av välståndet så som skett i Malaysia.

Malaysias *NEP*⁶ har hjälpt till att sprida rikedomarna och välståndet från den ekonomiskt dominerande kinesiska minoriteten till den politiskt dominerande malaysiska majoriteten. Indonesiens eget program för fattigdomsminskning och inkomstdistribution har inte varit speciellt lyckat då pengarna som skulle fördelas inte gick till de fattiga utan till tjänstemännen. (Tripathi 1998:21-22)

För Indonesien att förlora de kinesiska affärsmännen, som nu flyr landet, kan på lång sikt få väldigt negativa följder. Flykten av kineserna hotar att urholka den finansiella basen i Indonesien, eftersom de behövs för att attrahera utländska investeringar. Dessutom skulle Indonesien förlora en välutbildad grupp som är aktad för sin företagsanda och sitt affärskunnande. Om de lämnar Indonesien så kommer det att uppstå ett vakuum, för vem skall ta deras platser. (McBeth 1998:47)

I slutet av 1997 så stod landets privata skuld i 74 miljarder US\$, en skuld som orsakats av ett alltför lätt lånande och snabb utveckling av ekonomin tillsammans med överkonsumtion med pengar som man inte hade.

Valutafonden har krävt att ekonomiska reformer skall införas för att de skall hjälpa till, och för att tillmötesgå kraven upprättades den indonesiska bankens omstruktureringsbyrå⁷, *BPPN*, i början av 1998. Dess uppgift är städa upp i Indonesiens röta och korruption samt hjälpa till att rehabilitera den nationella ekonomin genom att bl.a. sälja ut statsägda företag. För att kunna genomföra uppdraget kontrollerar *BPPN* tillgångar som tidigare ägdes av den privata sektorn, många tillhörde den kinesiska minoriteten. Eftersom de enda realistiska köparna är utlänningar, är det många inom byråkratin och parlamentet som kommer att se sin ekonomiska maktposition förändras och därför motarbetar man *BPPN*. (Dhume 2001:40-43)

⁶ New Economic Policy, program för driva *bumiputra*, infödda, in i den moderna ekonomin, genom statliga regler, utbildning, stipendier och andra privilegier som var riktade till att hjälpa malaysierna.

⁷Badan Penyehatan Perbankan Nasional,

9 Sammanfattning

De första kineserna kom till Indonesien i syfte att bedriva handel, en del stannade men de flesta återvände till hemlandet eller tog sig annanstans. Först de sista hundra åren med en ökad svält och annat elände i Kina började tusentals kineser att söka lyckan i andra länder.

De europeiska kolonialmakterna såg en möjlighet att använda dem som mellanhänder, mellan européerna och de infödda. I och med detta kunde kineserna på ett tidigt stadium bygga upp egna kontakter och med tiden växte till att omfatta ett allt större område och människor. Men även om de hade en lite högre status än många infödda så var det ändå den holländska kolonialmakten som kontrollerade inte bara ekonomin utan hela samhället.

Under andra världskriget förändrades situationen då japanerna ockuperade hela den indonesiska övärlden. Kineserna fick lida för vad som hade hänt på fastlandet och förtrycktes av japanerna. Hela samhällsstrukturen raserades och med det de små ekonomiska fördelar som de hade lyckats skaffa sig under den holländska kolonialtiden.

Indonesien fick sin självständighet efter japanernas kapitulation som utlöste ett nationalistiskt lyckorus. På grund av kinesernas tidigare "samverkan" med holländarna började de bli utsatta för diskriminering och en allmän misstro mot dem växte sakta fram. Upplopp som var riktade mot den kinesiska minoriteten utbröt med jämna mellanrum, program för att ge fördelar till *pribumis* på kinesernas bekostnad började införas. En ökad misstro mot kommunism och kommunister som jämfördes med kineser, ökade på de anti-kinesiska känslorna. Tiotusentals kineser beslutade att lämna Indonesien när situationen hade blivit ohållbar. Efterspelet till revolutionen 1965, som officiellt skyllde på en kommunistisk konspiration, slutade med att tusentals av misstänkta kineser mördades av militärstyrkorna och civila.

Suharto, som tog makten, insåg på ett tidigt skede fördelen med att utnyttja kineserna och deras ekonomiska kunnande och nätverk. Indonesien började drivas som ett enormt företag och de styrande i regimen utnyttjade sina maktpositioner för att bygga upp privata förmögenheter, ofta i koalition med vissa kinesiska affärsmän. Hade kineserna inte utnyttjat dessa kontakter hade det varit omöjligt för dem att överhuvudtaget bedriva affärsverksamhet eftersom det var regeringen, Suharto, som bestämde vem som skulle tilldelas licenserna, tillstånden och monopolen.

Krisen som påverkat Indonesien på ett sådant katastrofalt sätt kanske för det goda med sig att den ekonomiska världen i Indonesien kommer att genomgå en upprepning av korruption och "svågropolitik". Utförsäljningen av statliga och privata konglomerat kommer att innebära att den ekonomiska makten kommer att spridas ut mer än vad som tidigare var fallet. Detta kommer att högst troligt medföra att Suharto och hans gelikar kommer att se sina tillgångar drastiskt minska. Det samma gäller för de kinesiska storföretagarna som nu inte kan förlita sig på att någon kommer att ge dem samma fördelar.

Kanske det är dags att upphöra med den här myten som verkar beskylla kineserna, för att kontrollera den indonesiska ekonomin. Som det har visat sig så är det bara en handfull kinesiska storföretagare som använts av Suharto och hans regim under mer än 30 år för att bygga upp enorma privata tillgångar och förmögenheter.

Men för den vanlige indonesen är det "lättare att beskylla den kinesiske affärsägaren intill, när man inte har råd att köpa deras ris, mjölk eller vad det nu kan vara" än att beskylla sin egen regering som man har stött.

10 Litteraturförteckning

- Alexander, Garth, 1973 *Silent Invasion, the Chinese in Southeast Asia.* London: Macdonald & Company Ltd.
- Baker, Richard W, et al, 1999 *Indonesia, The Challenge of Change.* Leiden: KITLV Press.
- Bolt, Paul J, 1964 *China and Southeast Asia's Ethnic Chinese, State and Diaspora in Contemporary Asia.* Westport: Greenwood Publishing Group, Inc.
- Booth, Anne, 1998 *The Indonesian Economy in the nineteenth and twentieth centuries, A history of missed opportunities.* London: Macmillan press Ltd.
- Chalmers, Ian&Hadiz, Vedi R, 1997 *The Politics of Economic Development in Indonesia, Contending Perspectives.* London: Routledge.
- Dhume, Sadanand, 2001 *Steadying the Course,* Far Eastern Economic Review, 30 augusti.
- Freedman, Amy L, 2000 *Political Participation and Ethnic Minorities.* New York: Routledge.
- Gie Kwik Kian, 1982 *The Non-pribumi, Economic Domination and Social Justice.* Kompas, *Mencari bentuk Ekonomi Indonesia.* Jakarta: Gramedia, 410-413.
- Godley, Michael R, 1981 *The Mandarin – Capitalists from Nanyang.* Bath: The Pitman Press.
- Higgins, Benjamin, 1963 *Indonesia: The crisis of the millstones.* Princeton: D. Van Nostrand Company, Inc.
- Hill, Hal, 1996 *The Indonesian Economy since 1966.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoadley, M.C, 1988 *The Journal of Asian Studies, Javanese, Peranakan, and Chinese Elites in Cirebon, vol. 47.* Lunds University.
- Lever-Tracy, Constance, Ip, David Tracy, Noel, 1996 *The Chinese Daispora and Mainland China.* London: & Macmillan Press Ltd.
- Lowry, Robert, 1996 *The Armed Forces in Indonesia.* St. Leonards: Allen and Unwin.
- Mackie, J. A. C, ed. 1976 *The Chinese in Indonesia.* Honolulu: The University Press of Hawaii.
- McBeth, John, 1998 *The Endgame,* Far Eastern Economic Review, 28 maj.

- McBeth, John, 1998 *Ready, Set....* . Far Eastern Economic Review, 19 februari.
- Pan, Lynn, 1999 *The Encyclopedia of the Chinese overseas*. Richmond, UK: Curzon Press.
- Ray, Rajat Kanta, 1995 *Asian Capital in the Age of European Domination, The Rise of the Bazaar, 1800-1914*. London: Modern Asian Studies, vol. 29 (3), sid. 449-554.
- Robinson, Richard, 1986 *Indonesia: The Rise of Capital*. St Leonards: Allen and Unwin.
- Robinson, Richard, 1996 *The New Rich in Asia: Mobile phones, McDonalds and Middle Class Revolution, The Middle Class and the Bourgeoisie in Indonesia*. London: Routledge.
- Rodan, Garry&Hewison, Kevin, 1999 *The Political Economy of South - East Asia*. Oxford: Oxford University Press.
- Rosser, Andrew, 2002 *The Politics of Economic Liberalization in Indonesia, State, Market and Power*. Richmond: Curzon Press.
- Steinberg, David J, 1987 *In Search of Southeast Asia, A Modern History*. University of Hawaii Press.
- Suryadinata, Leo, 1997 *Ethnic Chinese as Southeast Asians*. New York: St Martin's Press.
- Tripathi, Salil, 1998 *Shattered Confidence, Ethnic-Chinese hold the key to economic revival*. Far Eastern Economic Review, 28 maj.

Internet

- Aditjondro, George J, 1998 <http://www.huaren.org/focus/id/081098-07.html>
Nerladdad den 12 december 2002